

ЧАА ЭГЕЛЭЭШКИНИИ ДЕТКИИР

СЭБП Улуг-Хем райкомунун бюронуун шитпирини эгээр көдө чөдөрлө хөдөөнөр чөвүлелдерини даргаларынын болгон чөвүлелдин чанында тургустунган секциялар ууртукчуларынын дуржулга солчушкунун семинары Ийн-Талда комплексилит бригаданын төвүнө өрттөргөн.

Бригадада партия өгө организацыйанын ууртукчулары-биле хөдөөнөр чөвүлел көдө интеллигенцияны болгон өскө-дээ активтерин илдепкейли кириштирип турган, ол семинарга баш бурунгар ажалчы планын кылып, аки белеткенген. Ийн-Тал суурда хөдөөнөр чөвүлелдин, оон секцияларынын ажалы өскө көдө чөдөрлө чөдөрү турар ажалдар-биле бир дөм, оларын сорулгазы-дээ чангыс—колхоз-тун азы совхозтун, бригадаларын азы ферманын мурунда салдыган ажал-агыл сорулгаларын чедикшиктин ботандырыгына хөдөөнөр чонунун бүгү-нүгү киришкенин хаара тудары болур. Ийн-Тал болза бир бригадалык кижиги-нүн—колхозчулар, оларын өг-бүдөлери, ында көдө интеллигенция — бүгү коллектив коммунист күш-ажыл дээш шимчешкине киргенин күш-ажылга, өөрдөгөргө бүгү-нүгү хаара туттунган демдегдээр чугула.

Интеллигенция чөвүлел баштай-ла маңа тывылган, ол чөвүлел партия организацыйанын ууртукчулары-биле хөдөөнөр организацыйаларына, оларын активтеринге даянп турган, улам-на өзүп быжыккан болгон колхозчуларын коммунист кижиги-нүн дилегинге уугу салдырып чедир турары өөрүчүгү. Улугу дружинамын, аш-хуузуун суудун, төрөдөр коммунист болгон ында көдө клубтун, библиотеканын ажалы бригадалык бүгү кижиги-нүн деткичтенип ал турар.

Дуржулга солчушкунун баштайгы үнүшкүнүн семинарын райкомун хөдөөнөр ортузун ажал чөдөрүл килдизин ында активге даянп алган, маңа чөдөрүлган. Суурда хөдөөнөр чөвүлелдин даргалы эш Докан-ол Серин келген ажалчыларга чөвүлелди ажал-дуржулгазын, секцияларын ууртуп турарын тодаргай-биле чугалаан. Ол чөвүлел

бодунун ажалын бедик деңгелге тургускан. Хөдөөнөрнүн нийти хуралы доктаамал болуп, чөвүлел секциялар ууртукчуларынын илдепкейли дичаап, хулап азынган шитпирин ботандырылгазы дээш тодаргай хөдөөнөр чөдөрүл келген. Колхозчу хөдөөнөрнүн тыныгы, чогаалдыкы чээ чүдөдөрнүн бүгү тала-биле дечкип, ол чагай хөдөөкө башкыларын, амчыларын илдепкейли кириш турары массанын бот илдепкейли көдөргөн.

Хөдөөнөр чөвүлел нийтин тускай кассалын тургускан. Оон-биле даараларын, аргызынын, аки аш-чөмүн белеткээринин болгон културлуг туртукчуларын шитпиринин мактап, шаппан турар. Аныктарын кезжээки школанын өөриндиге хандыкшылыгына хаара туттунган болгон олар класстан класке чедикшиктин шитпирин турар. Изы талазы-биле угагачан колхозчу угагаларын—ашер Оюмаа, Анайбан, Уйуулананын базас өскөдөрнүн—дээ кончук кызымаккай өөрини турарын демдегдээр ужурул. Дыштанылга кезжээдери план өзүгээр организацыйанын турар. Културлуг аргыштер дээш чарыш калбарган.

Оон соонда арыг-шевер комиссиянын ажалын дугайында Төмүр-ол Деңизаа, бугурулган ажалын талазы-биле Монгул-ол Докпактын, «Ферма — колхозчот» деп темага Кыргыз Чорбаанын информацийалары болгон. Чогуураанын көдө библиотекка өргөлдөшкөн Зоя Кертикпен диспутту болгон мончулга конференцияны өрттирип турар дугайында бодунун ажалын дуржулгазын чугалаан. Сес чыл школанын директору, партия өгө организацыйанын секретары, башкы эш Багуу-Сюрюндүн чугаазы семинарын кижиги-нүн илдепкейли чөдөрүлган хаара туткан. Моон мурунда суурдун чамдык туртукчулары, арагалар, ажалга прогга кылды, арыг-шевер өвөс турган чиктерге ол чугалаан. Ам ында байдал ымыз өвөс, шууг өскөдөрлөт деп болгон. Бу хөдөөкө дөдөңгө интеллигенцияны, оон чөвүлел, өскө-дээ хөдөөнөр организацыйалар уугу ролдуг болган.

Семинарын кижиги-нүн колхозчу маалы-ие Седен-ол Анайбанын бажыныча чораян-

нар. Оон бажыны ийн өрөөл, шитпирин, орус печкалыг, столдарын, шкаптарын, аки дээш бажынынын бирээни. Ол маалды-не уугуларынын кижиги-нүн гезинче, өөредилгезинче сагыш салышкан, боду база өөрини турарын аалчыларын чугалап берген. Аалчылар өскө-дээ бажы-нарда кирип көргөн. Семинарнын бүгү кижиги-нүн кезжээки шоланын кичээдери база олуршканнар. Колхозчу хөдөөнөрнүн күжү-биле аш-чөмүн делегелгени организацыйанын оларын сонугураалын хайныктырып, ылаңгыя аштер Анайбан, Биче-кыс, Хуна оларын кылган чөмү бүгүндө макталын алган.

Бо-тыныгы уран чүдөдүн концерттин олар сонугурап көргөн. Ол концертке чүгө семинарнын кижиги-нүн ажалы, суурдун чуртукчулары база киришкен. Эш Соскармаанын «Чолаачы» деп шуугу, аш Серенмаанын «Авангар», аш Барымаанын «Өпөй-гыры», аш Энге-Маалырын «Комбайнер» деп ырларын көрүктүдөр кончук сонугураган. Концерттин кижиги-нүн уугу назылгалар болуп турарын демдегдээр чугула.

Концерт соонда «Найралдын кезжээки» деп темага дыштанылга кезжээни өрттөргөн. Ол кезжээ школа бажыны Оюн Ак-кыстын «Хепти канчаар дээрар кетсе

экил?» деп айтырыга чугаазы-биле эгелөөн. Школада бажыны ажалын болгумунун ууртукчузу бажы Анай-ол Кара-кыстын хепти хөдөк кырында кижиге кедирип турган, аңа ажалыгү сүмелерин бергенин семинарчылар сонугураган, оларын хандыкшылын боддурган.

Оон соонда, семинарнын түнелин чугалаашкан. «Найрал» совхозтун Кара-Тал салбырында келген Хургүлөк Каташ, «Улуг-Ханна» Хайраканда Александр Шывак, Чолураа суурдан Зоя Кертикпен олар семинарнын өргөдөгө бедик улаңашкынын берип, чээ эгелээшкенин чөдөр-чөдөр сүмелөөн.

А. УЯНУН.

Партия ажилдакчыларынын семинары

СЭБП райкомнарын идеология ажалын айтырыларын харымлаар секретарынын, пропаганда болгон агитация килдизинин база хөдөөнөр ортузун ажал чөдөрүл килдизинин өргөлдөшкөндүгү хонук семинары бо чыдын феральдык тончулунда Кызыл хоорайга болуп өрткен.

Бо семинарын организацыйа өрттөргөндө оңагай чүл чүдө дээш, теоретик лекциялар мончулгалын кыдырган, практиктик илдепкейли, методика болгон дуржулга солчурук, экскурсияларын болгон өскө-дээ организацыйа хөдөөнөрнүн колхозчу чоруктарында болур. Чикээ, «СЭБП-ин XXII съездинин», партия Төп Комитетинин оон дараазында болуугаан Лениннарын шитпиринде болгон СЭБП-ин чээ Програмына дүүшүрүп партиянын пропагандалын база агитациянын сорулгаларын дугайында СЭБП Тыва обкомунун пропаганда болгон агитация килдизинин өргөлдөшкөн эш. А. Арачынның: «Чеди чыл панымын улеттүр, транспорт, тууду талаа-биле чамдык түнелдеринин болгон моон сонгааргы перспективти сорулгаларын дугайында» СЭБП обкомунун улеттүр болгон шитпиринде килдизинин өргөлдөшкөн эш Г. Долгополовту: «Улус өөрдөгөргө партияны ууртукчуларын болгон ажалдар ортузун кижиги-нүн ажалын айтырыларын дугайында» СЭБП обкомунун школа килдизинин өргөлдөшкөн эш Г. Сабиржановту илдепкейли семинарнын кижиги-нүн тусту-тусту дичаалынар.

Республикада политиктик чыдышкынын айтырыларын оон кижиги-нүн семинар улаңдырган. «Тыва АССР-де политиктик чыдышкынын системанын ажалын байдан болгон оон улам ыңай эки-жидер хөдөөкөр дугайында» илдепкейли СЭБП обкомунун болгон Кызыл хооромунун Политиктик чыдышкынын бажынынын өргөлдөшкөн эш В. Куренба кылган. «1964—1965 өөрдөгөргө чыдында политиктик чыдышкынын организацыйа дугайында» СЭБП Төп Комитетинин 1964 чылдың сентябрь 3-те хулап алган доктаалыга дүүшүрүп республиканын партия организацыйа 732 болгонун база теоретиктик семинарларын чээ өөрдөгөргө чыдында организацыйа, ында нийтин-биле 18 муң кижиги, оон иштинде 6187 коммунист хаара туттунган өөрини турар. Ийнди болза-дээ, чамдык чөдөрлө партия организацыйаларын политиктик чыдышкыныга ууртуугаын соолугу үдө кошкатканын, оон түнелдиге политиктик өөрдөгөргө эш-хөдөр бажылааларын оон чуртукту фактыларын ам-дээ бар дээрзин илдепкейли демдегдээр. Чикээ, Эзрин райпоунда салды экономикалык өөрини болгумунун пропагандалын эш Идам өөрдөгөргө панымын бүгү 12 темаларын бүрүн өөрини чүгө 6 кичээлге доозупкан турда, ында

партия организацыйа ол факт-биле элдеп турарын өлөөн.

СЭБП ТК-ин чыдышкыны ажалдакчыларын эштер Е. Коновалов болгон Н. Остроумов олар республиканын партия ажалдакчыларынын бо семинарын ажалыга бажылаашканын дугайында оларын тусту-тусту лекцияларын семинарнын кижиги-нүн уугу кичээлге-биле дыннан, ботандырып сонугураган айтырыларын тодаргай харым та-йылдырын алганнар.

Семинар ажал планын өзүгээр оон кижиги-нүн Кызылдың № 7 школанында организацыйа В. И. Ленинни музей-комнатын болгон Тыванын чурт музейинин № 11 школанда ажалчан сабырын сонугурап көргөн. Хоорайдын пионерлер бажынында № 4 агитпунктунун организацыйа айтыры, харым кезжээ-нине СЭБП райкомнарын ажалдакчыларын кижиги, идеология ажалын бо хөдөөнөр талаа-биле дуржулгазын өөргөнгөн. РСФСР-ин педагогика өргөмөрнүн Академиянын дуржулга-данылга школы болуп Туран ортукмак школанын семинарын бүгү кижиги-нүн экскурсиялар чораян болгон өөрдөгөргө-кижиги-нүн ажалын дугайында канчаар организацыйа болгон дуржулгазын таңышканнар.

Уран-чечен, документальдык болгон өртөм тайылбырды кинофильмдерин пропаганда болгон агитация ажалына канчаар ажалчыларын методикалык дугайында Тыванын хөдөө-нүн театрын кол режиссеру эш В. Журавлев тайылбыр лекцияны

кылышкан, чамдык кинофильмдерин тодаргай допчуларын сайгарып чугалаан. Чикээ, көдө ажал-агыл шолбанын дуржулгазын нестердиринге кинону канчаар ажалдар дугайында тайылбыр кылган соонда, аңа хамарышкан киножурналы көргүзгө, семинарнын кижиги-нүн оон кончук солун болгон. Оон ыңай, «Тыванын улусчу талантылар» деп киножурналы көргүзгөн, оон көдөңгө уран чүлө бөлүмнүн ажалын ууртууга канчаар ажалчыларын аргаман режиссер тодаргай тайылбырлаан.

СЭБП райкомнарын секретарына, килдизин өргөлдөшкөн көргүзгө-биле Кызылдың музыка училищесинин коллективинин бест-уштен лекция-концерт «Отчугаш» деп алаан. Ол лекция-концертти семинарнын кижиги-нүн уугу сонугурап-биле көргөн болгон улаңашкынын коллективинин өөргөргө тигирин илдепкейли, өөрдөгөргө, чогаалдык ажал-хөдөөкө улам хөдөө-нөрнүн дуржулгазын болурун кузгунер, Ылангыч Росисла Кендешевтин «Чечен болгон Белекмаа» деп опера-зындын үнүдүн ыражы композитор Саая Бюргенин база музыка училищесинин бажыны—хоорайдын бот-тыныгы уран чүдөдүн илдепкейли кижиги-нүн Людмила Балдыжееванын ойнап күөстөкени кончук солун болгон.

Семинар бодунун ажалын дооскан соонда, оон кижиги-нүн СЭБП обкомунун секретарынын С. К. Тока, А. В. Анкудинов, К. С. Шойго олар хулап алган. Семинарнын кижиги-нүн ол ужуражышканын ботандырып сандо-оюмун солукшаннар. Республикада идеология ажалдакчыларын мурунда амыг үдө туруп турар эш чугула элдепкейли сорулгаларын дугайында эш С. К. Тока то-дарай чугалаан.

А. ДУГЕРЖАА.

НЕМЕЛДЕ ДЕНЗИ

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхоз колхозтарын, совхозтардан хулап алган малды этке хөдөөнөрнүн чедир чүгө баш менди кадыга-лаар өвөс, харын немелде дөңзиги кылдыр өдөрлөдү, азыраар хүлээл-гелди.

Чылда хүлээп алган малдан 520 тонна немелде дөңзиги алып панын турган, 532 тонна немелде этти курунгө берген. Чыл дургу-зунда курунгө дүжуган мыйыстын бола малдын ортукмак дирг дөңзиги 267 кг, хазанын — 101 кг, хой-нуз — 45 кг болгон. Боларын кайы-зы-дээ планда көрдүгөнгөндө ашпа-ны ол.

Семиртпеге немелде дөңзи панын талаа-биле Теве-Хая салбы-нын коллективин бири чөдөңгө,

ооналдын 107,2 хуу күөстөкөн.

1965 чылда совхозтун малдын-нары өртөн чылдагы түнелдиги улам быжыккан дээш, кызымаккай ажалдап турар. Январда чамдык малчыларын түнелдиги мындыг: О. Маалы-оол 1000 хойдан айта 7 тонна, О. Буваа 1000 хойдан 9 тонна, Д. Байныкыла 1300 өшүлгөн 3 тонна, Д. Бугажык 200 шарыдан 6 тонна немелде этти берген. Хаван ажаакчызы Д. Белек-оол сөөлү ийн айта 320 хаванын ажаап, 4 тонна 200 кг немелде семиртилгени чедип алган.

Совхозтун бо чылдын бири квар-талында курунгө 28 тонна эгит кин-дер хүлээлгөн чүгө күөстөткөнгө өвөс, харын ажал күөстөткөнгө аргазы бар.

М. ТИНМЕЙ.

ЯНЗЫ-БҮРҮ ЧУРТТАРЖЕ

ЛЕНИНГРАД. Унш ажалын бүгү-звеле институту унштер куламыларын делегеге орнажур талаа-биле уугу ажалды чөдөрү-дүр турар. Эрткен чылын институт бүгү дитерин 50 чурттарыне унш урзинеринин 7712 ажал-бүрү хөдөөнөр чоруткан. Ол-ла үе-ни дургузунда институт 51 чурттардан инженерин, тарааларын болгон өскө-дээ култураларын урзинеринин 6578 хөдөөнөр алган.

ЧУРУКТА: лаборантылар Н. С. Нычке (он талаа-биле) биле В. И. Афонина Прагада унш ажалын институтуна чорудары биле чигир сөккээлдерин урзинеринин белеткеп тур.

Фото И. Барановуу. СЭТА-нын фотохроникасы.

ЧАРЫШТЫГ БРИГАДАЛАР

Беле № 10 болгон Кара-Ховунун № 6 хойжу бригадалары аразында социалист чарышты салган ажалдап турар. Бо хүнөрдө ол бригадаларын 20 хире коданнарында хой оодаашкыны түлүтөп турар. Хой-ларын күш-шадлы өки болгондан төртүтүнгөн хураганнар хорамча чок, тодуг-догаа дешкилежип турар-лар.

№ 10 бригадалык бригадир Иргит Шилейин, хойжулар Донгак Биче-оолдун, Донгак Малдавайнын, № 6 бригадалык бригадир Салчак Харыг-оолдун, хойжулар Салчак Калдарын, Донгак Баднын кодан-нарында хой оодаашкыны адалта-лып, чүс-чүс хураганнар менди до-ругуп турар.

Иргит Шилейин бригаданы ком-мунист күш-ажалын деп атты чаалап алган. Эрткен чылын хой ажалында чамдык бергелер туражык, бригада чүс хойга оонаштыр 85 ху-раганын менди доруктурган, хой бү-рүзүндө 1,5 килограмм дүктү кыргып алган, 44 тонна этти, 100 тон-на мал чөмөрнүн бүдүргөн. Ам кодан-бурузунда 7 тонна эки шинаралыг мал чөмөрнүн кулавыры бар.

1964 чылда Кара-Ховунун Май-гында, Баргынын Мешепе-Бутта үш чээ кыштагы бригада бодуну ку-жү-биле кылып дөңзө. Бо чылын Монгуш-Тайганын Баргы-Бажында Чал-Нышка болгон Кураг-Дыгтыг-Хемте ийн чээ чазанын дөңзө, хой, хураган кажааларын тударын бри-гаданын кижиги-нүн дуржулгазын паны-наанар. 1965 чылда бригада чүс хойдан 90 хураганын, хой бүрүзүн-

дең 1,5 килограмм дүктү алырын ба-за мал чөмөрнүн бодуна-ла хөдө-биле белеткээрнүн хулаңып турар.

Эш Салчак Харыг-оол бригадир-лаан № 6 бригада коммунист күш-ажыл бригадасы деп ат дөңзө демисешпешкан, эрткен чылын багай өвөс көргүзгөдөрнүн чедип ал-ган: чүс хойга оонаштыр 86 хура-ганын камгалап доруктурган. 38,5 тонна этти бүдүргөн, 74 центнер дүк дүжар планын 78,4 центнер кылдыр күөстөкөн ийнке хой бүрү-зүндө 1,5 килограмм дүктү кыргып алган. Бо бригада 1965 ажал-агыл чылында бедиктен социалист хү-лээлгелерин ап, бодуну чарып тур-ары он дугаар бригада-биле ачы-дачыр туттуп турар. Ол бригадаларын хойжулары база аразында уур-дөдөр социалист чарыштын кезе-рин чарганаар. Бригадир Салчак Харыг-оол № 10 бригадалык бри-гадир Иргит Шилейин соңгарышка кыйгырган. Амыг үдө ол Балыргай-нын Көс-Сүүр баарында кыштаанда төрүүр 305 хойн хуу кыштагалып турар. Төрөөн 260 хойдан 262 ху-раганын менди алган.

Хойну хүр кий ажалар, мал тө-лүн бүрүн менди алып, хой ажалын продукттарын элбөкчидип бү-дүрер, мал чөмөрнүн күөдөңгө белет-кээр, үдөгөргө кажааларын немей тудар — «Малчы» колхозтун хойжу бригадаларын мурунда туруп тур-ар хүнүн чугула сорулгаларын мын-дыг. Чарышканын ажал-ижи-нин көргүзгөдөрнүн улам бедик болур дээринге дадалаа чок.

С. ПАВУ.

АЖЫЛЧЫН-КАНДИДАТ

Эмнелге черинде санитарка ки-жиги ажалы уугу болгон чымыш-тыг. Эмнелгенин иштин, даштын арыг тургузар, орун, дөңзөтти өм-гелди турар, божаан болгон ааран кижилерин ажалчыра эмнелге ажалдакчыларын илдепкейли ду-далаган. Оон черде кылмыш-дээ ажалы барык чок кылдыр чугалап болур.

Мындыг ажал-хөдөөкө эң илде-пкейли болгон ас сөткөлдүгү ку-судин турарларын санына «Барлык» совхозтун Аксы-Барлык салбырын илдепкейли пункттуун санитар-казы ажалчыны Бичин-Уруг Доржуе-на Кудеректи кирип болур. Ол ма-наа хой чылдарын дургузунда ажалдап, чоңуга уругула макталып келген. Бодуну хулаңгелгени ол кез-дээ шөвөгүн күөстөп келген.

Бичин-Уруг Доржуева чүгө мурунказы ажалын өвөс, харын илдепкейли хөдөөнөр, ажал-төд-дүч өки иези. Суурда хөдөөнөр

чөвүлелдин даргазына каш-дээ чыл улаштыр ажалдап келген бо-лгон олут чок агитаторларын бира-зын. Оон бажы-балдагынын иш-ти, даштын шыгыны кайы-дээ үе-ни-де арыг-сылыг турар болгон кул-турлуг чуртталга дээш чарышка бири черин өскөргө чок өлөп келген.

Аксы-Барлык суурдун ажалчы чоңары Бичин-Уруг Доржуева Кудеректи ас сөткөлдүгү ажал-и-жи, хөдөөнөр илдепкейли ажал-чө-рудулгазы дээш район Советинин депутаттын кандидатына бир өп-сөткөлдүк депштиккенер. Сонгула-лаа хүнү — март 14-те ботанды-рын бажылашканын ажалын кандидат Бичин-Уруг Доржуева дээш бөоринге бол белең.

Бидиртпес-дээ бол, эки ажалды кылып каан кижиги чон кажан-дээ утпас деп чүө ол-дур.

М. ЧУДАК.

КУШТАРНЫН ҮҮРҮЗЫ

КЕЗИНДЕ чамыс хавакчыгаш. Чыдында теректерин, талаа-лар, хандыларын арыг. Хаваа биле арыг аразында бичин бузуң бар. Аңа ыржым. Хоорайдан оза-лаш болгон, машина-техниканы даш-шөмөңн дичаалас. Чол боорга Улуг-Хем суунун оокун шаалаан, теректер бурундирин хатка сыл-дыраан, ыражы куштарын үнө-рин дичаалар. А кыжын шуут-ла ыр-жым алаар. Ол булулга ыржымын 1961 чылдын чымынында аскыр ла-галарын алгы-шкынын үрөкөн. Чээ тургустунган «Бөк-Тей» совхоз-тун куш фермазы аңа ажалдап өгө-лөн. Инда ам кыжын, чымын-дээ аскыр дагалар чиртилдир ыражып турар.

Ол ферма тургустунгандан бээр үр болбаан. Баштайгы ийн чылдар кол-дуула-ла тууд-туурну кылдырып, «бут кырынга» быжыгып туруп алы-рынга өрткөн. Иччалаажок үндүргөн күштер, чарыгдалыгын хөдөөкөр халас барбаан. Куш ажалын орула-зыг алыр бодуларында баштайгы бажынар кылдыган.

Частын бажы айм үнүп, хүн дур-гузу улап, чакымын иштин кире берген. Иччалаажок шоолуг соок чок турган кып, бодунун аргезин ам-дээ ажалдап дээ чүдө дөг, өртөн-кежээ соогун дичаалып турар. Куш фер-мазынга хүндүсү ажал колдуула-ла шыкылашкан: хамык куштарын ашкарып-тегерген, алаанга өдөөн аштан арыгалан. Ам куш ажалчыла-ры дыштарын ужурул. Иччалаажок олар ам-дээ ажаллашыаан. Дээрта

хүн күш чөмөрлөр аш-чөмүн ам-на белеткөп бээр. Куш фермазында чөм бөдөңгө тускай куш чок. Иччалаажок куш ажалчылары чөмөр-нүн боттары белеткеп алыр. Куш-тарын баш санында чангысты-дээ хоратпас, хөй чуурган алыр дээш олар шудургу ажалдап турар.

Ферманын бажырыкчымы Степан Васильевич Синто бөзүк ажалчы-нар-биле кудумчуга чугалашкан турда, чөдө бердывис.

— Ийги куш кажаалын дораян дооспас болза хөдөөкө—деп, Степан Васильевич ажалчыларга чугала-ды. — Ону эки чылгылаар хөдөк. Ам улудаа чээ чазылган дагаа оолдары алыр болгай бис.

— Колдуу бүткен—деп, ажалчы-нарын бирээни харымлады. — Элек-три кирип хөдөк.

— Электромонтер бо, чанында тур-ган чүд.

— Иччалаажок эки-дир харын.

Частын бажы айм үнүп, хүн дур-гузу улап, чакымын иштин кире берген. Иччалаажок шоолуг соок чок турган кып, бодунун аргезин ам-дээ ажалдап дээ чүдө дөг, өртөн-кежээ соогун дичаалып турар. Куш фер-мазынга хүндүсү ажал колдуула-ла шыкылашкан: хамык куштарын ашкарып-тегерген, алаанга өдөөн аштан арыгалан. Ам куш ажалчыла-ры дыштарын ужурул. Иччалаажок олар ам-дээ ажаллашыаан. Дээрта

хүн күш чөмөрлөр аш-чөмүн ам-на белеткөп бээр. Куш фермазында чөм бөдөңгө тускай куш чок. Иччалаажок куш ажалчылары чөмөр-нүн боттары белеткеп алыр. Куш-тарын баш санында чангысты-дээ хоратпас, хөй чуурган алыр дээш олар шудургу ажалдап турар.

— Оон алгыда чөм белеткээр ку-шын дүргөн доозар—деп, бажырык-чы уламчыламы. — Куш ажалчыла-ры чөмүн боттары белеткеп турар-ды. Ол аар-берге ажал.

ИШТИ АРЫГ, чымын бичин өрөөлге Степан Васильевич би-сти эдиртип кирип келди. Оон ажалдап олар «кабинет» ол. Сте-пан Васильевич партиянын кыггы-ры-биле үжөн-мүнчү болуп, көдө-рге барган, колхоз даргалар турган. Изын кошкач болганы-биле ол

ажылдан халашкан. Иччалаа-дээ «чөдө сагыш дөңзөмөс» деп улус-тун чугалажыры ышкан, ол 1963 чылдын күзүндө куш фермазын өргөлдөшкөй берген. Фермага ол кел-генде оран-сава-дээ чөдөшөс, куш-тарын өлүп хөдөөкөр чөдүү-дээ уугу турган. Ол бүгү чөдөштерин чыла-дыр, ферманын оруталыг болдулар дөңзө, Степан Васильевич өвөш өвөс күжүн үндүргөн. Ол бодунун кызы-мак-шудуруу-биле, кижилерге са-гыш чоңагыры-биле коллективтин хүндүткенин чедип алган. Изы дө-гүй берген, иччалаа-дээ бодуну хө-дөөгө ылаңашкылыг ол кижиниң ууртукчулары-биле куш фермазын ажалдакчыларын уугу үдөңгө бүдү-рүп турарлар.

1965 г. март 2.

УРОКТАН ДАШКААР КИЖИДИЛГЕ АЖЫЛЫ

СЭПК ТБ-нын идеолоттук ажылы акжидеринин тазалыгы-биле шипитирлерин амыралык боттарын-дарына школар бутурун чорудуп турар ажылы азыртынмес. Өөреникчилерин коммунист кижидилгезинге салар чедирбей турар уруктар турас жүрүт. Эртемдерин башкылашкыны — амырал, коммунист тургузушкунун практиктик сорулгалары-биле сырый тулуп харылаалык. Урокта дашкаар уелерде өөреникчилерин кижидилгезинге оңа кичинегейн школар доктаамал салып, улут ажыларын чорудуп турар. Тураннын, Сары-Септин, Иленин, Мугур-Аксинин, Хандагайтын, Тоора-Хемнин, Шаган-Аргын, Чадан-Валин, Сут-Аксинин, Бай-Хактын, Велестин даш өскө-даа школар сөөлү чылдарда боттарынын ажылы-дарына чарыгаларын чедип алгыла. Кызыл хайы школарын башкылар коллективтери башкылашкынын шынарын бедип, урокта дашкаар кижидилгезинге ажылы-дарынын амыралык-биле сырый харылаалынын мурунку чылдарда бо-дарга азын акжидерин. Башкылар шиптер: В. А. Гребнева, А. А. Алды-оол, А. В. Бельзиков, Е. И. Бельзиков, А. И. Мистрикова, А. И. Вдовина, Л. П. Берникова, М. Т. Архипова, А. И. Казанцева, Е. Н. Ченкова, Богатова, В. А. Шерстов даш өскө-даа ханы уткалы, солун киче-дерин эртерип турарлар. Олар-нын эртерип турар киче-дерин өөр-едиле биле кижидилгезинге ажылы-дарынын чорударынын тазалык-биле өскө-даа уелерге болур. Өөреникчилерин коммунист бүтүр-елге кижидилгезин боттарын-дарына, эш-өөрүн боолдарына бот-тарынын хамаарылыгынын шына-рында, өөреникчилерин башка-рында практиктик ажылы-дарын бот-тарынын уруктарына болгаш клас-с-тан дашкаар ажылы-дарын уелде улут сорулгаларын чорудуп турар башкы-ларын оон-даа хайы-биле мадаа адал

болур. Кызылдын № 10 школа-нын класстан дашкаар номчулгалар уруктарынын амы уеги техниктик керекселеринин (магнитофонун, радио-лааны) дузасы-биле эки белек-кедиг эртерип турары шыаа, өөр-едиле-кижидилгезинге ажылы-дары-на өртем-техниканын чедирбейн-нин билдиргич амырал турар шко-ларлар кой. Школа, башкылар бургу өөреник-чилерин өөрелдизинге болгаш кижидилгезинге улут күженишкис-терин үндүрүп келгенин түнелди-де, бирээнден бирээни ылгалып, бир-ле көсүк чедирбейн чедип ал турарын чиктер башкап турар. Кызылдын № 2 ортук шко-лазы (директору — ш. М. О. Дам-чан) пионер болгаш комсомол органи-зацияларын дамчытыр өөреникчи-лерге културга аажы-чаачылды кижидилгезин чедирбейн боттар-дырп турар. № 1 школазы (ди-ректору — ш. Маркелов) башкылар коллективти школазын төгүтүр өөр-еникчилерин үргүлчүлөп, өөр-еникчилерин Төрөн чуртунга, шко-лазына ынак болур кижидилгезинге ажылы-дарына үндүлөп, өөр-едиле-нин шынарын бедип ажылы-дарын чорудуп турарлар. Ол школазын өөр-едиле эрелдизинге болгаш геогра-фия башкызы В. А. Гребневанын инициативасы-биле организа-ттынган школазын чурт-шынчиле му-зейи — өөреникчилерин коммуни-ст кижидилгезин чорударына улут салдыр чедирген. Оон дуга-йында тускар бичин номун Тыванын ном үндүрүр чери белекпен үндү-рүр. Оон ийди Кызылдын № 11 школазында өөреникчилерин төрөн-терин шипчилээр аян-чорун органи-за-стаар болгаш чурт шипчилерин мате-риалдарын чыр ажылы-дарын эки чорутканар. Школа чурт-шип-чиле музейи 2 чыл буртунга тур-густунган болгаш өөреникчилерин кижидилгезинге улут жүр-дуз-алык. Ол шыаа Каз-Хемин Иленин ортук школазынын чурт-шынчи-лел музейи республикада сурагыт. Тураннын ортук школазында куш-ажыла тураскааткан музей өөр-еникчилерин куш-ажыла кижидил-герин көргүзүп материалдары болуп, улут даштын тат болган. Кызылдын № 7 сс чыл школазы (директору — ш. С. С. Новикова) өөреникчилерин В. И. Ленинни амыралынын үлгер-чиге-не бич-ки-нелден кижидилгезинге ажылы-дарын чорудуп турарын тазалы-биле республикада ат-сураа негтерин. № 4 школа болза, амы уенин эс-тетикти кижидилгезинге негелде-лерин дүүшүрүр школазын урун-шөвөгүн-биле шипчилеринге үлгер-ни өскө-даа көргүзүп турар. Школадагы урокта дашкаар кижидилгезинге ажылы-дарын акжидерин дугайында айтырып башкы-ларын эртерип чылдын районнарга, хоорайга болуулан август чөвүлөп хуралдарына тодаргай чугаалажып, чугула шипитирлерин хулаа алгы-лаан. Оон күсүлдезин школарда канчалдыр боттарын турарын Тыва АССР-нин Чырдыкшын ми-нистерство Кызылдын школа-рында таныгып, оон хыналдын чоруткан. Оон түнелдерин министр-ствон чокта чаа эртер Чөвүлө-лгезинге чугаалажып, хоорайнын улус өөр-едиле кижидилгезинге эрелдизин эш З. Ф. Борисованын информатив-ин дугайында. Кызылдын үстүндө айт-кан школардагы урокта дашкаар уелерде кижидилгезинге ажылы-дарына аажы-чаачылды боттарын турарын дегелдизин, кижидилгезинге ажылы-дарына аян-чаа чедирбейн боттарын айткан. Өөреникчилерин иленин көдүрүр, оларын бүтү тала-биле кижидилгезинге шына-рын бедип ажылы-дарын аян-чаа чедир тургустунмаа, школарда аян-чаа буртунга аян-биле болгаш өөреникчилерин сонугаларын чаала албаан. Кызылдын № 1, 3 школардагы техника тазалы-биле болгашын мынчага темаларын-даа

Кыжын «Мөөгүлөр» чанынга селгүүстээшкени. А. АИРНИН ФОТОЗЮДУ.

СПОРТ АДЫГЖЫЛАР МАРТЫЛДААЗЫ

Совет Армиянын болгаш Шери-Далай флотунун 47 чыл оюнга турас-кааткан боолдага маргылдаанын ДОСААФ-тын хоорай комитети эр-терге лекция, белек кылыртып турар. Кызыл хоорайнын улус өөр-едиле кижидилгезинге ажылы-дарын чорудуп турарын тазалы-биле сырый харылаалынын мурунку чылдарда бо-дарга азын акжидерин. Башкылар шиптер: В. А. Гребнева, А. А. Алды-оол, А. В. Бельзиков, Е. И. Бельзиков, А. И. Мистрикова, А. И. Вдовина, Л. П. Берникова, М. Т. Архипова, А. И. Казанцева, Е. Н. Ченкова, Богатова, В. А. Шерстов даш өскө-даа ханы уткалы, солун киче-дерин эртерип турарлар. Олар-нын эртерип турар киче-дерин өөр-едиле биле кижидилгезинге ажылы-дарынын чорударынын тазалык-биле өскө-даа уелерге болур. Өөреникчилерин коммунист бүтүр-елге кижидилгезин боттарын-дарына, эш-өөрүн боолдарына бот-тарынын хамаарылыгынын шына-рында, өөреникчилерин башка-рында практиктик ажылы-дарын бот-тарынын уруктарына болгаш клас-с-тан дашкаар ажылы-дарын уелде улут сорулгаларын чорудуп турар башкы-ларын оон-даа хайы-биле мадаа адал

ХӨЙ-НИИТИНИН НЕГЕЛДЕЗИ : „Вьетнамга тайбың“

Мурнуу-Чоон Азияда АБШ-тын өнүк-чөгөдөрлөргө улут чехосла-век хөй-ниитинин удурамышкы-нын улус кескенин турар. «ВР-ден холун ыра!» — Мурнуу Вьет-намда агрессия дайынын соккыр! — бүтү улустун чангыс эс-сеткиди негелдези ынгыт. Праганын болгаш өскө-даа хоорайларын лык хөй бү-дүрүлгелеринге удурамышкынын митингизин болуп эртерген.

ГДР-ниң эртем азыл-аңгыларын-нын проффессилер болуна 100 мың кижигининин мурнуулап КНО-нун Аймыл чок чорун Чөвүлө-лгезин бижик чорудуп, Мурнуу Вьетнамда АБШ-тын шериг интервенциянын

У Танның медгелели

НЬО-ПОРК. (СЭТА). Чокта чаа КНО-нун чингине секретары У Тан вьетнам айтырым шериг чепектери-биле шипитирээр дээр орадажышкы-нынын ур-тунчаа чогун болгаш айымдык база катал демгелел, Вьетнам дайынын соккырдыгын угадырып чугаалажышкынарже кыйгырар. Вьетнамга «дайыннын политиктиг күженишкисинер чокка соккыр» дээр шериг улаанышкынын шыгы айымдык ол демгелел. Бо угаалажып чорук кыйгыртып У Тан болза Вашингтонга болган парлам конференцияда АБШ-тын куре секретары Дин Раскин Вьетнам тазалы-биле чугаалажышкынарга удура саалаанын барык-ла ол уеде кылган деп, америк информс агентствалары тайылбырларында демгелел турар.

Лейпцигтин юбилейи

800 чыл төвүлүс болуп турар Лейпциг арм-каларын дугайын эңне баштай Маркграф От-то Мейсенскийн бижидиле айткан, ол бижик-та 1165 чылда бижел. Хоорайнын төрттүткени-нин болгаш чачыла болган арм-каларын эс-тетикти хергелел чогун-на ол документ деп санап турар. Лейпциг чорутула Европага болгаш делегеле ижур-дуз-алык сандыктың үтүе тө-вү болу берген. Лейпциг биле Моксавиян аян-да боштаймен сандыг харылааларын 1573 чыл-да тургустунган. 1945 чылдын соонда Лейпциг бугу делегелерин капитализм болгаш хөжүп эзелет турар чурт-тары-биле социализм чурттарынын сандыг-экономика аралашкылынын чери болу берген. Адам юбилейи арм-кага делегелерин 70 аажы чурттарынын 9 муң хире фирмаларын болгаш организа-цияларын киржир. Олар миллион аажы экониматтарын делегел көрүсүр. Ярмарка-нын дашкын эң улус киржикчи — Совет Эни-гел. Совет павильонун директору П. А. Чир-вакостун делегелерин-биле алырга, бистин чур-турустун делегел чүдүдери бо чылды 14 муң дөр-белчин метр чери эзелет турар (эртерин чылда-зын боодарга 2 муң дөрбелчин метр хөй). Он муң аажы экониматтарда — бугу-ле эрелдиз-ден республикаларын бугу-ле эрелдиз-ден про-дукциянын чүдүдери. Эртерин чылдарынын-дан ылгалдыг хөвчелер чүд. дегеле, делегеледе чүг-ле бугу эрелдиз-ден экспорт каттыкшышкынар-ын эвес, харын барык-ла бугу сөтүр күрүнө коли-теттерди, а ол шыаа ССР-нын Эртерин ака-демилеги база-ла киржип турары болур. Ярмарканын киржикчилерин күзүл болду-ндр-ла бургу-биле хандырар дээр, ярмарканын элери «кыштар» ижур-да таварышкан. Чи-жэ, 250 аажы фирмалар делегеле шөлүн эр-тер чылга боодарга 300 хууе улаагыларын не-гел. Австри фирмалар 4500 дөрбелчин метр де-леле шөлүн эзелет турар. Швейцария, Голландия болгаш өскө-даа хөй-хөй капитализм чурттарынын фирмаларында делегеле шөлүн и-диз

Реакцияга согуз

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Презид-ент Сукарно удура сүзөөни АКШ-ка деткиди алгаш үндүр-гөн ботан турган реаксылык органи-зациялар-биле холбашкан 21 солунарын болгаш журналистер хаар дугайын Индонезия Респу-бликанын чааа февраль 25-те чарлаан. Ылаагы «Берта

ЭЭЛЧЕГЛИГ ӨНЧҮК-ЧӨНГЭЭ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Коста-Рика-нын улусун азынгар партизанын ТБ-ының бирги секретары Мануэль Мора Вальверде чүве чугаалаа, революстуг Кубага удура белекпен турар эелчеглиг өнчүк-чөнгө-эни сойлаал илереген. «Вос дель троник» деп району дамчытыр чүве чугаалаа, Мора Вальвердин айтканы болза: парлалтын дич-намызлары-биле алырга, куба ажи-грантылар Топ Американын чамчык

Никсоннун дайынзырак медгелели

НЬО-ПОРК. (СЭТА). Мурнуу АКШ-тын орадакчы президентин турган Никсон Чикагога респу-бликаларын хуралыга чүве чугаалаа, Мурнуу Вьетнамга «хөд-дешкисинин шипитирлел ула-нышкынын» чорударын болгаш мурнуу-вьетнам айтырым дайын аргазында өскө-даа арга

Айыылдыг угланышкын

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Америк шер-иг саломаттары, боо-чепектери бо-лаш шериглери Вьетнамда дайынга шуут киржирин үргүлчүлөп деп, камгалаал министри Р. Макнамара чокта чаа журналистерге медгелел. Мурнуу Вьетнамнын патриоттук күштеринге удура дайын чорудула-

Школачыларнын тиелелгези

Бай-Тайга районун Тээли он бир чыл школазын хөккел командасы Барыш-Хемчик районун хөккел та-лазы-биле чынын команданын ху-лаап алгаш, мачилиг хөккелге эл-хуу ужуражышкынын эртерген. Хөй «арыкчылар» солун маргыл-даанын көөрү-биле школачыларын күш-културга башкыны А. К. Анпилог-ов удурулгазы-биле кылы алган калуга чыгып чедип келгенер. Ити команданын эш-хуу ужура-жышкынын аалчыларын дичи хал-лашкыны-биле өтөдөн. Бир ны-ыг халлашкын ур-тунчалыг бир мачи-ти кирген. Оюнун темпи кыт-тыч, ол-бо хаалгаларже мачи-тер уду-улай киргелен. Бирги тайм 5-4-не Тээли школазынын коман-данын уду-биле төнгөн. Ийги таймда барыш-хемчикчилер солун аргаларын хергелеп, улут күжениш-

Бүгүн республикага бүргей каап турар, хар шоолуг чагбас хун болур.

САЛГЫН ОСПАЗЫ

Бир азыр болза аажы халла-мырлыг база бугу олшашкыны шипитирлер кешке үнүп кээр болгашын ужурунда салгып ос-пазы деп алаттары берген. Ка-дык урулар бир оран-савага кыс-ка үе итинде кады турары азы-ажыражык халлаарын негте-рлеринге четир, оон-биле кады ол ужуражышкын чангыс өрзаге болуру азын эвес. Салгын оспазында бир катал аараан урулар катал азыр-мас. Аарыг эгелдизинде сонгар он хо-вук дугурунда бичин уругу хал-лашкыны деп санаар. Кадык уруг аарыг уруг-биле ужуражып үнелден эгелдиз аарыг илереттигже чедир элден үр-үс-10-дан 21 хонук чедир (инку-бация үзүн) эртер. Аарыгын эге-ли колдуунада ыа инкубация үзү-нин 11-18 хонунда эт изини-нин улаагы-биле (чамдыкта 39 градус чедир) илереттирер. а оон сонда кылдыр суг долаан айлангылар хевирлг шипитир-лер чага-ботка тыттып кээр. Ол айлангыларын долаандыг кы-зыл кавишкылар кыстур турар. Оон сонгар эрги айлангылар харарын кады, чалалар тыттып турар, чаа айлангыларын кара-рып кадыры 3-4 хонук үргүлчү-лээр. Бир эвес кадык уругта тывы-гаш, таарымчалыг байлаага эртер (ары-шөвөр болгаш чогусу ажаллаа) болза салгын оспазы — айымдыг эвес аарыг, мынгал бол-за-да бир эвес ол эвес аарылар-да (скарлатина, корь, коклюш) кады хары удура эртер болза, ук аарыг айымдыг алаар. Бирээде, кол аарыгын агымын басырадып болур, а ийде, оон айлангыла-ры иренилде берип база калач-нашкынын болурун турар. Шипитирлер курганынын үзү-нине 5-6 күндөн эгелдиз, марга-ныш-кайынын кошык элден ирени-лолаан чыгып суга уругу хун бурдула чун турары эржеж чугу-лээр. Салгын оспазында аараан уру-луг не буруу ук уруг эвес уру-ларга халлаар чедирбизин дээр

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин — Бранченко кулмчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редак-торун 24-63, редакторун орадажышкынын 35-24, 25-38, харысалгылы секретарынын 23-35, партияжы амырал кидилеринин 23-54, агитация болгаш пропаганда база кезде ажал-агыл кидилеринин 37-13, улуттук кидилеринин 22-64, чаага, ажычын болгаш кезде корреспонденттер база совет тургузг болгаш амырал кидилеринин 21-27, ийгилик информатив кидилеринин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректор-ларын 21-47, 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефоне чаага.